

Aleksandro Jogailaičio laikų pasiuntiniai į Lenkijos karalystę

RITA REGINA TRIMONIENĖ

Šiaulių universitetas, P. Višinskio g. 38, LT-76352

El. paštas rita.trimone@gmail.com

Pasitelkus prozopografinį metodą, straipsnyje siekiama apibrėžti ir charakterizuoti Aleksandro Jogailaičio laikų LDK pasiuntinių į Lenkijos karalystę korpusą, išnagrinėti atskirų asmenų diplomatinę veiklą, jos ypatumus. Diplomatiniai santykiai buvo palaikomi valdovo vardu, tačiau su Ponų tarybos žinia. 1492–1506 m. įvairiuose šaltiniuose užfiksuota 20 pasiuntinybių, į kurias vyko maždaug 28 asmenys, priklausę Ponų tarybai.

Raktažodžiai: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Lenkijos karalystė, Aleksandras Jogailaitis, pasiuntinių tarnyba, valdovo dvaro pareigūnai

IVADAS

LDK pasiuntinių tarnybos formavimasis ir veikla pirmą kartą buvo išsamiau nagrinėta istoriko Egidijaus Banionio darbuose [14], kuris daugiausia dėmesio skyrė pasiuntinių tarnybos organizacijai, palaikančiai diplomatinius ryšius su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste, Moldova, totorių chanatais. Marius Sirutavičius, analizuodamas LDK santykius su Maskva XV a. pabaigoje – XVI a. viduryje, atkreipė dėmesį į diplomatinio ceremonialo klostymąsi [42; 43; 44]. Rimvydo Petrausko straipsniuose gana išsamiai nagrinėjami Lietuvos ir Vokiečių Ordino santykiai XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje [32; 38], kai dar nebuvo stabilesnės pasiuntinių tarnybos veiklos. Taip pat istorikas analizavo Lietuvos ir Lenkijos didikų tarpusavio ryšius, jų įtaką valstybių santykiams [34]. Lenkų istorikai, išskyrus Lidiją Korczak ir Dominiką Szulcą, išsamiau netyrė LDK pasiuntinių tarnybos darbo, nors, analizuodami LDK ir Lenkijos politinius santykius, įvardydavo pasiuntinius, paminėdavo kai kuriuos pasiuntinių tarnybos praktinės veiklos momentus [31; 27; 20; 21; 22; 15]. L. Korczak aptarė LDK pasiuntinių sudėtį XV a., atkreipdama dėmesį, kad 5–6-uoju dešimtmečiu Lietuvos užsienio politikai vis dažniau atstovavo ne Gediminaičiai, o šalutinių linijų arba su dinastija nesusiję kunigaikščiai [25, 86–102]. Vis dėlto autorė nuodugniau nenagrinėjo LDK pasiuntinių tarnybos korpuso, savo tyrimą apribojo Kazimiero valdymo laikais. D. Szulcas savo straipsniuose apžvelgė lenkų ir lietuvių derybas dėl unijos būtent Aleksandro valdymo metais – 1492–1506 metais. Tiesa, istorikas daugiausia dėmesio skyrė ne pasiuntinių tarnybos organizavimui, bet 1413 m. Horodlės unijos problematikai, deryboms su Maskvos valstybe [49, 50].

LDK ir Lenkijos santykiams nuo pat Krėvos sutarties buvo reikalingas nuolatinis abiejų valstybių valdančiojo elito dėmesys. Kaskart sprendžiant tarpusavio politinius, karinius ar ekonominius nesutarimus, kartu derinant bendrą diplomatiją Vakarų ir Rytų Europoje ar Azijoje (Bizantija, Osmanų Turkija, totorių chanatai), buvo ugdomi Lietuvos pasiuntinių gebėjimai, tobulėjo organizacinė tarnybos struktūra. Lietuvos didžiojo kunigaikščio (toliau – Ldk) Aleksandro valdymo metai (ypač pirmoji jų pusė – 1492–1501 m.) buvo itin svarbūs pasiuntinių tarnybos formavimuisi. Kaip tik šiuo metu esant atskiram nuo Lenkijos valdovui, kuris nuolat rezidavo Vilniuje, buvo galutinai teisiškai įforminta Ponų taryba, susiformavo Ldk dvaras, stabiliai dirbo pasiuntinių tarnyba (tiesa, jos, kaip institucijos šandienos supratimu, nebuvo), o santykiai su Lenkija buvo ypač aktyvūs. Tyrimo metu, pasitelkus prozopografinį metodą, siekiama apibrėžti ir charakterizuoti LDK pasiuntinių į Lenkijos karalystę ratą, išnagrinėti atskirų asmenų diplomatinę veiklą, jos ypatumus. Kai trūksta šaltinių ar jie nėra pakankami, šis metodas leidžia geriau suvokti tam tikrą pasirinktą tirti žmonių grupę, aptikti jų tarpusavio giminystės, socialinius ir politinius ryšius, suprasti vieno ar kito asmens veiklą [47; 22]. Dėl vietos stokos šiame straipsnyje aptariami tik dažniausiai į diplomatinės pasiuntinybes 1492–1506 m. vykę asmenys, kiti liko „parašėse“, tačiau prozopografinė analizė leidžia nustatyti LDK pasiuntinių tarnybos į Lenkiją korpusą Aleksandro valdymo metais ir pateikti jos bendrą charakteristiką.

PASIUNTINIŲ TARNYBOS Į LENKIJĄ STRUKTŪRA

Po Kazimiero Jogailaičio mirties nutrūko Lenkiją ir Lietuvą siejusi asmeninė unija. Aleksandras Jogailaitis 1492 m. birželio 30 d. buvo vainikuotas didžiojo kunigaikščio kepure ir liko Vilniuje. Beje, pakėlimo į didžiuosius kunigaikščius metu Aleksandras prisiekė, anot M. Strijkovskio, valdyti šalį lietuvišku papročiu, bet „ne italų, kuris yra veidmainiškas, ne čekų arba vokiečių papročiu“ (*aby nie Włoskim, które jest obłudne, ani Czeskim, albo Niemieckim obyczajem*) [4, 294].

Rinkimai į Lenkijos Karūnos sostą sutelkė brolius. Ypač buvo aktyvūs Lietuvos diplomatai, Aleksandro iniciatyva siekė jo brolio Jono Albrechto elekcijos. 1492 m. į Lenkiją buvo pasiųstos net trys pasiuntinybės iš Lietuvos. Iškilminga Jono Albrechto (rugsėjo 23 d.) karūnacija vyko pagal imperatorišką ceremonialą čekiška maniera. Ceremonijoje Aleksandru atstovavo LDK raikytojas Mikalojus Radvila. 1492 m. gruodžio 5 d. Budos dvare Vengrijoje tarp Vladislavo bei Jono Albrechto (kuris titulavosi ne tik Lenkijos karaliumi, bet ir *supremus dux Lithuaniae*) buvo sudaryta amžina taika ir sąjunga. Tokiu būdu buvo padėti pagrindai vieninčiai Jogailaičių politinei sistemai – kai ta pati dinastija valdė keturias valstybes: tėvoninę LDK, Lenkiją, Čekiją ir Vengriją. Nors Lietuvos diplomatija nebuvo aktyvi šioje sistemoje, tačiau dėl karo su totoriais, turkais ir, pagaliau, Maskvos valstybe teko nuolat derinti savo veiksmus tiek su Lenkijos, tiek su Vengrijos karalystėmis. Lenkijos ponai jau per pirmą savo pasiuntinybę į LDK, kuriai vadovavo Žarnovos ponas Jonas Podlavskis (Jan Podławski) iš Pžytyko ir Jonas Liubranskis (Jan Lubrański), pasiūlė Lietuvai atnaujinti „senus įsipareigojimus ir užrašus“. Lenkijos pusės spaudimas atnaujinti senus unijinius aktus sustiprėdavo, kai komplikuodavosi LDK tarptautinė padėtis (dėl karo su Maskva, totorių puldinėjimo). Lietuvos pusė iš esmės sutiko su unijinių ryšių atnaujinimu, tačiau su sąlyga, kad bus išsaugotas valstybės suverenumas, lygiateisiais pagrindais sudarant „konfederaciją ir lygą“ [20, 441].

Diplomatiniai santykiai buvo palaikomi valdovų vardu, tačiau jau nuo Kazimiero Jogailaičio valdymo laikų vis didesnę įtaką vykdant Lietuvos užsienio politiką įgavo Ponų taryba, kuri kartais netgi atsiribodavo nuo valdovo, savo vardu susirašinėjo su Vokiečių ir

Livonijos ordino magistras, Rusijos politikais ir pan. [14, 59–68]. 1492 m. rugpjūčio 6 d. privilegijos XVIII–XIX straipsniais Ldk Aleksandras įsipareigojo nesiųsti pasiuntinių į užsienį (ir į Lenkijos karalystę), nesudaryti tarptautinių sutarčių be Ponų tarybos žinios [11, 62; 17, 16], todėl ši institucija įgavo dar didesnę įtaką Lietuvos užsienio politikoje.

Aleksandro valdymo laikais iš esmės visos derybos su Lenkija vyko didžiojo kunigaikščio vardu, valdovui kartu su Ponų taryba siunčiant pasiuntinius į Karūną. Iš viso Aleksandro valdymo metais (1492–1501) įvairiuose šaltiniuose užfiksuota 11 pasiuntinybių, o tapus Lenkijos karaliumi, iš Lietuvos pasiųstos 9 pasiuntinybės, kurias sudarė maždaug 28 asmenys. Palyginimui: iš Lenkijos karaliaus Jono Albrechto valdymo metais (1492–1501) į LDK buvo pasiųstos 5 pasiuntinybės [16, 125]. Maždaug pusė (15) pasiuntinių į Lenkiją vyko tik kartą, todėl galima teigti, kad jie buvo siunčiami susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, kai labiau „patyrę diplomatai“ negalėjo atstovauti Lietuvos valdovo bei Ponų tarybos interesams ir pozicijai. Pažymėtina, kad siunčiant pasiuntinius į Lenkiją ypač dažnai valdovo (o kartu ir Ponų tarybos) pozicijai atstovaudavo valdovo dvaro pareigūnai. Visų pirma paminėtini valdovo maršalai, kurie į Lenkiją vyko net 10 kartų. Du kartus vyko dvaro arba žemės maršalai, taip pat buvo siunčiami tokie dvaro pareigūnai, kaip stalininkas, pastalininkis, raikytojas, virtuvininkas, paizdininkis, arklininkas. Panašią išvadą buvo padaręs ir E. Banionis, teigęs, kad XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje LDK pasiuntiniais į užsienio valstybes (neanalizavo santykių su Lenkija) buvo skiriami asmenys iš Ponų tarybos – maršalai, raštininkai, seniūnai, vietininkai, o smulkiems pavedimams – dvarionys [14, 75]. Jei XV a. pirmojoje pusėje pasiuntiniais dažnai būdavo kunigaikštiškos kilmės asmenys, tai 1492–1506 m. iš 28 asmenų, vykusių į Lenkiją, šį statusą turėjo Vilniaus kaštelionas ir Gardino seniūnas kun. Aleksandras Jurgaitis Alšėniškis bei trys kunigaikščiai Glinskiai (Mykolas, Vasilijus ir Ivanas; žr. sąrašą straipsnio gale). Kita vertus, jų kaip pasiuntinių veiklą lėmė užimamos pareigybės, bet ne kunigaikštiška kilmė. Beveik visus pasiuntinius galima priskirti didikams, tik vienas buvo iš vidutinės bajorijos – tai Jonas Droždža. Miestiečių ar svetimšalių tarp pasiuntinių nebuvo. Septyniose pasiuntinybėse iš 20 dalyvavo ir dvasininkai – Vilniaus, Žemaičių arba Lucko vyskupai.

Pasiuntinių korpusas, atstovavęs Lietuvos pozicijoms Lenkijos karalystėje, iš esmės skyrėsi nuo Lenkijos užsienio pasiuntinių. Marianas Biskupas, tyręs 1440–1506 m. lenkų pasiuntinių sudėtį, nustatė, kad čia užsienio politikos reikalus kuravo karališka kanceliarija, vadovaujama kanclerio ir pakanclerio. Tiesa, jie patys retai vykdavo į užsienio pasiuntinybes, vietoj savęs siųsdavo sekretorius, notarus arba savo šeimos narius. 1492–1506 m. pasiuntinybėse dalyvavo 63 asmenys, keletas jų ne vieną kartą; 44 iš jų buvo pasauliečiai, 19 – dvasininkai. Tarp pasiuntinių daugiausia buvo bajorų – 30, didikų – 20 ir miestiečių – 9. Asmenys buvo parenkami atsižvelgiant į šalį, į kurią jie buvo siunčiami, jų turtingumą padėtį (nes tik Aleksandro laikais už diplomatinę tarnybą pradėta atsilyginti ir piniginėmis išmokomis), kalbų mokėjimą (lotynų, vokiečių ir kt.), išsilavinimą [16, 112–126].

LDK kanceliarijos pareigūnai išvis nebuvo siunčiami į Karūną derėtis dėl unijos, spręsti kitų tarpvalstybinių klausimų ar prašyti pagalbos kare su Maskva, totoriais ir pan. Šaltiniai neleidžia nustatyti, kaip buvo pasirenkamos pasiuntinių kandidatūros [14, 70–73], kas lėmė konkretaus asmens išsiuntimą – didysis kunigaikštis ar Ponų taryba, kaip buvo derinami jų siūlymai.

PASIUNTINIAI – VALDOVO DVARO PAREIGŪNAI

R. Petrauskas pažymėjo, kad būtent Aleksandro valdymo metu buvo sureguliuotas kanceliarijos ir pasiuntinių tarnybos darbas [35, 49]. Dvaro pareigybių sistema, palyginti su

Vytauto laikais, išsiplėtė dėl išaugusios dvaro apimties, bet išlaikė perimamumą. Vytauto dvare pirmoji įkurta pareigybė buvo dvaro maršalas (*marschalcus curie nostre*), minimas valdovo laiške 1395 metais. Kitame laiške, rašytame 1407 m., minimas žemės, arba didysis maršalas (*marschalcus terre Lithuaniae*) [55, 30; 33, 10–11]. Maršalo funkcijos, R. Petrausko manymu, Vytauto laikais atitiko klasikinę europinę dvaro paradigmą, t. y. jis buvo dvaro reikalų tvarkytojas, vadovavo dvarui, organizavo valdovo keliones, rūpinosi pasiuntinių priėmimu, iš dalies – ceremonialo laikymusi. Skirtumai tarp valdovo ir žemės maršalo funkcijų dar nebuvo išryškėję. Greičiausiai žemės maršalu tapdavo garbingiausi valdovo maršalai (Grzegorz Błaszczyko teigimu, netgi susieti su Trakų vaivados pareigybe) [34, 154–155; 17, 19], ir jų galėjo būti keletas [36, 10]. Aleksandro Jogailaičio laikais galutinai susiformavo titulinų pareigybių sistema – dvaro arklinininkas, taurinininkas, virtuvinininkas, vėliavininkas, raikytojas, kalavijinininkas, medžioklis. Šias pareigybes (kartu su maršalo, paizdininkio, pakamario) lenkų istorikė Józefa Skibniewska, tyrinėjusi Aleksandro Jogailaičio karališką dvarą, priskyrė prie tų, kurios yra susijusios su valdovo dvaro politinėmis funkcijomis [45, 42]. Beje, būtent Aleksandro Jogailaičio valdymo laikais, apie 1494 m., oficialiai įtvirtinama dvaro maršalo pareigybė, kuri iš dalies atitiko Vytauto laikų didžiojo (arba žemės) maršalo pareigas. Aleksandras, vos tapęs didžiuoju kunigaikščiu, nominavo septynis naujus valdovo maršalus, o netrukus – dar keturis, kurie tvarkė valdovo dvaro vidaus gyvenimą [35, 50] ir, kaip rodo šis tyrimas, atstovavo jo interesams užsienyje (šiuo atveju – Lenkijoje). Kadangi jų buvo daug, valdovo maršalo pareigybė paprastai buvo derinama su kokios nors seniūnijos administravimu [34, 155; 39, 108–113].

Kita vertus, net ir Lenkijoje dar XVI a. pradžioje iki galo nebuvo nusistovėjęs aiškesnės dvaro pareigūnų funkcijos. 1504 m. Piotrkovo seimo konstitucijoje pažymėta, kad neaišku, kas yra dvariškis, kas – raštininkas, o kas – sekretorius [26, 46]. Paprastai teigiama, kad daugelis Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvaro pareigybių pagal savo funkcijas ir reprezentaciją buvo perimtos iš Lenkijos karaliaus dvaro. Todėl šiuo atveju aktualu pasižiūrėti, kuo panaši ir kuo skyrėsi maršalų pareigybė Lenkijoje ir Lietuvoje. Pagal Jono Albrechto 1496 m. statutą, maršalu galėjo tapti bajoras, turintis Lenkijos indigenatą (*człowiek godny z ziem Wielkiej Polski albo krakowskiej*). Dauguma jų buvo kilę iš ponų [54, 184–186]. 1504 m. seimo sprendimu kaip tik ir buvo tiksliau apibrėžtos Karalystės bei dvaro maršalų (*Mareschalci Regni et Mareschalci Curiae*) funkcijos. Pirmiausia šie pareigūnai turėjo rūpintis, kad būtų laikomasi ceremonialo, priimti užsienio ir Karalystės pasiuntinius, rūpintis tvarka karaliaus pilyje, dvare, kambariuose ir prie stalo. Karūnos maršalas dar turėjo rūpintis valdovo saugumu ir ramybe, todėl jam buvo pavaldūs sargyba ir teismas [10, 135]. Mareko Wrede teigimu, rengdami užsienio pasiuntinių audiencijas ir susitikimus, maršalai iš dalies prisidėjo prie užsienio politikos formavimo [51, 183]. Vis dėlto Lenkijoje į maršalo funkcijas neįėjo diplomatinės misijos, o šis tyrimas rodo, kad iš LDK deryboms į Lenkiją dažniausia buvo siunčiami būtent valdovo ir žemės maršalai, taigi jie atliko lenkų maršalams visai nebūdingas funkcijas. J. Skibniewskos nuomone, valdant Aleksandrui Jogailaičiui, Lenkijoje buvo perimta Lietuvos tradicija skirti kelis dvaro maršalus, o ne vieną, kaip tai buvo įprasta iki tol. Istorikė remiasi Rafała Jaworskio, tyrusio Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro dvarą, išsakytu priedaida, kad LDK „maršalais“ buvo įvardijami dvarionys, padėję realizuoti tikriems maršalams jų funkcijas [45, 43–44].

Kaip rodo tyrimas, dažniausiai, net 6 kartus, pasiuntiniu į Lenkijos karalystę vyko Lydos seniūnas, Ldk stalininkas, valdovo maršalas Stanislovas Petraitis Kiška (mirė apie 1513 m.). Kodėl? Manau, kad jo aktyvumą diplomatinėje tarnyboje lėmė ne tik užimamos pareigybės,

bet ir socialiniai ryšiai, asmeniniai gebėjimai. Anot L. Korczak, jis buvo vienas svarbiausių XV–XVI a. sandūros politinių veikėjų LDK [25, 119].

Stanislovo Petraičio tėvas į LDK atvyko iš Mazovijos ir pelnė Kazimiero Jogailaičio bei jo žmonos Elžbietos Habsburgaitės pasitikėjimą. Nors Stanislovas motinos neteko anksčiau, bet greičiausiai ne be tėvo įtakos vedė turtingą nuotaką Oną iš Kučukų giminės, jo remiamas buvo įvesdintas į valdovo rūmus. Iš tėvo jis paveldėjo Lydos seniūniją. Antroji Stanislovo santuoka (apie 1490–1492 m.) su Petro Mangirdaičio Baltojo dukterimi Sofija buvo dar sėkmingesnė – plačiai atvėrė duris politinei karjerai. Uošvis 1491 m. balandžio mėn. gavo vienus aukščiausių valstybėje žemės maršalo ir Trakų vaivados urėdus. Matyt, neatsitiktinai jau 1491 m. Stanislovas Petraitis tapo Ldk stalininku, o 1493 m. pradžioje jis įvardijamas kaip valdovo maršalas (tėvas Petras Strumila buvo juo nuo 1483 m.). Savo diplomatinę karjerą jis pradėjo 1490 m. kaip pasiuntinys į Maskvą [12, 83–93; 46, 515–517]. Į Lenkiją Stanislovas Petraitis pirmą kartą išvyko kartu su ponu Albertu Narbutaičiu 1492 m. rugpjūčio mėn. Ldk Aleksandro ir Ponų tarybos pavedimu. Jų kelionės tikslas – paraginti lenkų ponus spręsti konfliktą su Mazovijos kunigaikščiais ir išrinkti Joną Albrechtą į Lenkijos sostą [6, 59–60; 20, 440]. Antrą kartą Stanislovas Petraitis buvo pasiūstas į Lenkiją vienas 1495 m. rudenį. Ši misija buvo atsakas į Karūnos atsiųsto Pilypo Kalimacho pasiuntinybę dėl unijos. Stanislovas Kiška valdovo vardu, kuris pasikalbėjo su ponais tarėjais (*в тых речахъ розмавяль с паны Радами его милости*), atsakė lenkams, kad sutinka su abiem valstybėms naudinga sutartimi, taip pat aptarė bendrus karinius veiksmus prieš totorius Kilijoje ir Belgrade, dar kartą pabandė tarpininkauti sprendžiant Lenkijos konfliktą su Mazovijos kunigaikščiais [6, 94–95; 20, 443]. Tiesa, vėliau, 1496 m., derybas dėl unijos vykdė jau kiti LDK pasiuntiniai. Tačiau netrukus savo maršalą Aleksandras Jogailaitis pasiuntė į Lenkiją toliau spręsti santykių su Rytais problemą. Krokuvoje Stanislovas Petraitis sakė iškilmingą kalbą, skirtą karaliui Jonui Albrechtui [46, 515], o 1496 m. lapkričio mėn. dvi savaites [49, 346–347] dalyvavo valdovų Jono Albrechto ir Aleksandro bei karalaičio Žygimanto susitikime Parčeve, kur greičiausiai buvo derinami planai dėl karo žygio į Juodosios jūros pakraštį. Suvažiavime iš Lietuvos pusės, be Kiškos, dalyvavo Vilniaus vaivada ir kancleris Mikalojus Radvila, Žemaitijos seniūnas Stanislovas Jonaitis (Kęsgaila), dvaro maršalas ir Merkinės vietininkas Grigalius Astikaitis, Vitebsko vietininkas Stanislovas Hlebavičius, valdovo maršalas Albertas (Vaitiekus) Kučukas [30, 117, 119]. Pagal suderintą planą, LDK pajėgos turėjo pulti turkų užimtą Belgradą, o Lenkijos – Kiliją. Tačiau žygis baigėsi lenkų kariuomenės (50 tūkst.) pralaimėjimu Bukovinoje netoli Kožmino (1497 m. spalio 26 d.) prieš susivienijusius moldavus, totorius, vengrus ir turkus (40 tūkst. kariuomenė). Lietuvių kariuomenė, nors ir dalyvavo žygyje, tačiau paskutiniu momentu atsisakė žygiuoti per Moldovą, o vėliau likę savanoriai, kuriems, beje, vadovavo Stanislovas Kiška, tik padėjo persikelti per Dniestrą sumuštai ir besitraukiančiai Lenkijos kariuomenei [5, 151–152, 317–318; 4, 32; 30, 138; 12, 96]. Matyt, po šio žygio Stanislovas Kiška buvo įpareigotas Lenkijos karaliaus perduoti Aleksandrui jo planus dėl bendrų diplomatinių ir gynybinių veiksmų prieš totorius, turkus. Apie tai Lietuvos metrikoje išlikęs įrašas, datuotas 1497 m. [6, 127–128]. 1499 m. sausio 9 d. jis kartu su kitais Ponų tarybos nariais patvirtino Žemaičių vyskupui Martynui ir žemės maršalui bei Trakų vaivada Jonui Zaberezinskiui duotus įgaliojimus tartis dėl unijos su Lenkija [2, 458–459, Nr. 441]. Dzdisławo Spieralskio manymu, augant kun. Mykolo Glinskio įtakai Aleksandrui Jogailaičiui, Kiškos įtaka valdovui menko. Tai, anot jo, skatino pastarąjį jungtis prie Melniko unijos ir J. Zaberezinskio šalininkų. Kita vertus, kažin ar unijos klausimas čia buvo lemiamas. Iš tikrųjų Stanislovo

Kiškos diplomatinė veikla kuriam laikui sustojo, nes visą dėmesį jis skyrė karo reikalams. Tik 1505 m. kovo–gegužės mėn. kartu su kitais Ponų tarybos nariais jis dalyvavo Radomo seime, kuriame turėjo būti sprendžiamas Melniko unijos likimas. Tačiau LDK atstovai neturėjo jokių įgaliojimų patvirtinti šią sutartį. 1506 m. sausio mėn. iš Gardino seimo pasiūsta pasiuntinybė, vadovaujama patyrusio diplomato Kiškos (įvardijamas kaip etmonas), kartu su kitu valdovo maršalu, Ldk Elenos virtuvininku Albertu Jonaičiu Kločka, Ldk dvaro virtuvininku, Alytaus ir Nemunaičio vietininku Petru Aleknaičiu perdavė lenkų ponams, kad „daugelis LDK priklausančių žemių atsisakė duoti reversalus“, patvirtinančius Melniko sutartį, ir pasiūlė lenkams karinę dviejų lygių valstybių sąjungą [7, 324–325, Nr. 550].

Kaip matyti, Stanislovas Kiška vyko į tas pasiuntinybes, kurios rengė dirvą būsimiems LDK ir Lenkijos susitarimams, daug prisidėjo prie bendros kovos su totoriais ir turkais plano įgyvendinimo, todėl neatsitiktinai dalyvavo ir Parčevo reprezentaciniame suvažiavime. Dėl sėkmingų derybų tiek su Maskva, tiek su Lenkija jis dažnai buvo siunčiamas į užsienį. Frydrichas Papée pažymėjo Stanislovo Kiškos puikų lenkų kalbos mokėjimą, kurį, matyt, lėmė ir mazoviška tėvo linijos kilmė [29, 29].

Kitas valdovo dvaro pareigūnas, dažnai (net 5 kartus) siunčiamas į pasiuntinybes Lenkijoje, karjerą pradėjo dar Kazimiero Jogailaičio laikais – tai Ldk raikytojas (nuo 1488 m.), Bielsko vietininkas (prieš 1493 m.), pataurininkis (1493 m.) ir nuo 1505 m. Trakų vaivada Mikalojus Mikalojaitis Radvila (apie 1470–1521) [18, 316–319; 53, 234]. Diplomatinei karjerai, matyt, didžiausią įtaką turėjo jo kilmė – buvo Vilniaus vaivados ir LDK kanclerio Mikalojaus Radvilos, atsakingo už užsienio politikos vykdymą, sūnus. Būtent pastarajam vadovaujant Ponų taryba Lietuvos valdovu išrinko Aleksandrą Jogailaitį, o vėliau rūpinosi jo brolio Jono Albrechto išrinkimu į Lenkijos sostą. Todėl nestebina faktas, kad jau 1492 m. rudenį Aleksandras kartu su Ponų taryba pasiuntė raikytoją Mikalojų Radvilą į Lenkiją. Lietuvos valdovo vardu jis turėjo pasveikinti Joną Albrechtą su išrinkimu į Karūnos sostą, priminti dar Kazimiero laikais buvusią tradiciją bendrai gintis nuo totorių ir turkų antpuolių, susitarti dėl pasienio ginčų sprendimo. Ponų tarybos vardu buvo kreiptasi į Lenkijos senatą dėl bendros gynybos prieš totorius ir turkus [6, 64–65; 20, 440]. Ši Radvilos misija buvo tik ilgų derybų, kurias vėliau vykdė kiti LDK pasiuntiniai, su lenkais dėl karinio bendradarbiavimo pradžia. Pats M. Radvila ilgai nedalyvavo pasiuntinybėse, ir tik mirus Lenkijos karaliui Jonui Albrechtui, 1501 m. rugpjūčio mėn. Gardino seimas pasiuntė penkis savo atstovus (tarp jų ir pataurininkį, Bielsko vietininką Mikalojų Radvilą), vadovaujamus Vilniaus vyskupo Alberto Taboro [10, 131; 1, 20, Nr. 21; 21, 9]. Pasiuntinybė turėjo įgaliojimus deryboms dėl unijos ir atstovavo Ldk Aleksandrui elekciniame seime, nes pats valdovas dėl sunkios Lietuvos padėties negalėjo dalyvauti. Kaip žinia, spalio mėn. buvo sudaryta Piotrkovo-Melniko unija. Tiesa, D. Szulcas teigia, kad pataurininkiu kartu su kitu pasiuntiniu į Piotrkovą Ldk virtuvininku Petru Aleknaičiu nebuvo leista patvirtinti unijos dokumento ir elekcinio dekreto [49, 355], tačiau Radvila dalyvavo ją patvirtinant [10, 133]. Be Vilniaus vyskupo, derybose su lenkais dalyvavo ir sutartį pasirašė ir kiti aukščiausi LDK pareigūnai, tai – Vilniaus kaštelionas kunigaikštis Aleksandras Alšėniškis, Trakų vaivada Jonas Zaberezinskis. Kai 1503 m. pavasarį po dviejų Senato vadovų – kardinolo Fridricho Jogailaičio ir Karūnos didžiojo kanclerio, Kujavos vyskupo Kšeslovo iš Kurozvenkų (Krzysztof z Kurozwenk) – mirties Liublino seime lapkričio mėn. buvo derinama, kas užims jų pareigyles [13, 76–77], čia dalyvavo ir kunigaikščiai Glinskiai (Mykolas, Vasilijus ir Ivanas) bei LDK pataurininkis, Bielsko vietininkas Mikalojus Radvila. Naujuoju Karūnos kancleriu tapo Jonas Laskis, su kuriuo, anot Ludwiko Finkelio, Radvilą siejo „nuoširdi meilė

ir brolybė“. Dėl savo artimų ryšių su lenkais jis netgi turėjo pravarde „Amor Poloniae“ [19, 84]. Liublino seime LDK pasiuntiniai, primindami unijinius išpareigojimus, paragino lenkų ponus spręsti dėl bendros gynybos prieš totorius [1, 359–362, Nr. 215]. Šis klausimas Lietuvai buvo itin aktualus, nes 1502 m. totoriai nuniokojo Naugarduko ir Vilniaus vaivadijas [51, 45]. 1504 m. pavasarį santykiai tarp Maskvos ir LDK vėl paaštrėjo: Ivanas III pareiškė pretenzijas į visas Lietuvos valdomas rusėnų žemes [51, 44; 24, 69]. Kartu su žemės maršalu, Trakų vaivada J. Zaberezinskiu ir greičiausiai Naugarduko vietininku Albertu Goštautu 1504 m. liepos mėn. Radvila atvyko į Krokuvą prašyti pagalbos prieš Maskvą, o karalių sugrįžti į LDK. Tuo pačiu metu buvo sprendžiamas ginčų dėl sienų klausimas [1, 142, Nr. 249, 420, Nr. 254]. Komisija dėl šių ginčų darbą pradėjo gruodžio mėn. [9, 122]. Būdamas Krokovoje Radvila, matyt, susitiko su karalaičiu Žygimantu. Žinome, kad Vengrijos karalius Vladislovas 1503 m. tarpininkavo, jog Mazovijos kunigaikščio našlei Onai Radvilaitei (Mikalojaus seseriai) ir jos mažamečiams sūnums būtų palikti valdyti Čerskas ir Varšuva. Žygimantas rugpjūčio mėn. iš Krokuvos išsiuntė kunigaikštieni Onai savo portretą [1, 394, Nr. 234; 19, 104–105]. Lenkai, atsakydami į Lietuvos pasiuntinių prašymus, pareikalavo atsiųsti reversalus, pažadėtus Melnike. Net ir Aleksandrui buvo priminta, kodėl jis sėdi Lenkijos soste [1, 421, Nr. 254].

Jau minėta, kad daug aukštesnė pareigybė už valdovo maršalą buvo dvaro, arba žemės maršalas. Šią pareigybę Ldk Aleksandro Jogailaičio kylantis favoritas kunigaikštis Mykolas Glinskis (apie 1460/1470–1534) gavo po to, kai ankstesnis dvaro maršalas Grigalius Astikaitis Vedrošos mūšio metu buvo paimtas į Maskvos nelaisvę (1500 m. pabaigoje) [40, 65–69]. Apie jo politinę karjerą, konfliktą su kitais LDK ponais jau rašyta [41; 48]. M. Glinskis tapo pasiuntiniu į Karūną savo karjeros zenite – 1501 m., ir iki 1506 m. nuolat (net 6–7 kartus) vyko į Lenkiją. Reikia pažymėti, kad paprastai jis vykdavo į Lenkiją, lydėdamas valdovą, taip pat dalyvaudavo Lenkijos Karūnos seimuose, kurie svarstė ar tvirtino unijines sutartis. Pirmą kartą šaltiniuose randame informaciją apie jo išvyką į Lenkiją 1501 m. spalio mėnesį. Tiesa, prieš tai, 1500 m. pabaigoje, kunigaikštis Mykolas vyko į Budą pas Vengrijos ir Čekijos karalių Vladislovą, kurio prašė padėti Lietuvai kare su Maskva. Kunigaikštis kartu su 60 raitelių būriu atvyko į Vengrijos sostinę 1501 m. vasario mėn. pradžioje ir ten išbuvo iki kovo mėn. [19, 95]. Vėliau jis kartu su kitais LDK atstovais dalyvavo Piotrkovo seime patvirtinant Melniko unijos sutartį [10, 133]. Išrinktas Lenkijos karalius Aleksandras 1501 m. lapkričio 5 d. Melnike jam už tarnybą atsilygino 100 auksinų [8, 285], taip pat suteikė Merkinės vietininkystę, kiek vėliau – teisę valdyti LDK pinigų kalyklą ir vaškinę [40, 66]. Netrukus kunigaikštis Glinskis kartu su kunigaikščiu Vilniaus kaštelionu ir Gardino seniūnu Aleksandru Jurgaičiu Alšėniškiu kaip Ponų tarybos atstovai dalyvavo Aleksandro Jogailaičio karūnacijoje ir po jos 1502 m. sausio–kovo mėn. vykusia-me Krokuvos seime. Jame prašė lenkų, vadovaujantis unijos sutartimi, suteikti finansinę ir karinę pagalbą Lietuvai [1, 119, Nr. 95; 21, 19]. Jau anksčiau minėta, kad 1503 m. pavasarį Glinskis kartu su broliais ir Bielsko vietininku M. Radvila dalyvavo Liublino seime. Tuo metu Lenkijoje vyko dideli politiniai pertvarkymai, todėl Lietuvos atstovai per Kulmo vyskupą Mikalojų Kosteleckį (Koscielecki) buvo pakviesti atvykti su plačiais įgaliojimais į Piotrkovo seimą spręsti bendros gynybos ir valstybės ateities (*ad felicem statum Reipublicae et Regni et M. Ducatus Lithuaniae*) klausimus [1, 362, Nr. 215]. Beje, Lietuvos pasiuntiniai taip ir neatvyko į seimą, kuris vyko 1504 m. sausio mėn. pab. – kovo mėn., bet jame, tikėtina, dalyvavo Ldk dvaro pareigūnai, tarp jų dvaro maršalas M. Glinskis su savo broliais valdovo maršalu Ivanu ir Vasiliškių vietininku, pastalininku Vasilijumi, taip pat dvaro arklininku,

Žoludės vietininku Martynu Chrebtavičiumi [21, 31]. Tokia prielaida keltina, nes dar sausio mėn. Krokuvoje jie patvirtino privilegiją Ldk Elenos virtuvininkui, Kauno vietininkui Vaitiekui Janavičiui Kločkai [6, 268]. Glinskis, jau kaip Bielsko vietininkas ir dvaro maršalas, dalyvavo reprezentacinėje Lietuvos pasiuntinybėje į Radomo seimą, o 1506 m. kartu su S. Kiška vyko į Liublino seimą.

Reikia pažymėti, kad čia nenagrinėjami atvejai, kai į Lenkiją pas karalių Joną Albrechtą būdavo siunčiami Aleksandro dvaro žemesnieji pareigūnai – dvarionys, pavyzdžiui, kambariniai (beje, karalius taip pat atsiųsdavo į Lietuvą savuosius). Pavyzdžiui, 1498 m. gegužės mėn. pas karalių vyko kambariniai Andrius ir Stečka; birželio 21 d. vėl tas pats Stečka išvyko pas karalių. 1499 m. balandžio mėn. pradžioje, gegužės mėn. pabaigoje jis vėl buvo išsiųstas į Lenkiją pas karalių. 1500 m. kovo mėn. pas karalių pasiųstas kambarinis Griška [6, 11, 15, 37, 41, 65]. Ypač dažnai didysis kunigaikštis siųsdavo į Lenkiją pas karalių savo kambarinį Stečką. Sunku pasakyti, kokios užduotys jiems buvo pavedamos, bet, matyt, tokiu būdu buvo derinami abipusiai valdovų veiksmai, požiūriai, sprendžiami šeimos klausimai ir pan.

PASIUNTINIAI – AUKŠČIAUSIAS PAREIGYBES VALSTYBĖJE UŽIMANTYS PONAI

Kada buvo sprendžiami unijos klausimai (1492 m. birželio mėn., 1496 m. rugpjūčio mėn., 1499 m. vasario mėn., 1501–1502 m., 1504–1506 m.) ir reikėjo svaresnio reprezentavimo, buvo siunčiami aukščiausi valstybės pareigūnai – tai Vilniaus (3 kartus), Žemaičių (3 kartus) ir Lucko (2 kartus) vyskupai, Trakų vaivada Jonas Jurgaitis Zaberezinskis, Vilniaus kaštelionas Aleksandras Jurgaitis Alšėniškis, Žemaitijos seniūnas ir Trakų kaštelionas Stanislovas Kęsgaila, Polocko vaivada Stanislovas Hlebavičius. Visi vyskupai – Vilniaus Albertas Taboras (m. 1507 m.), Žemaičių Martynas II Lintfaras (m. 1515 m.) ir Lucko Jonas Andriuškevičius (m. 1502 m.) – ne tik užėmė aukščiausias valstybėje pareigybes, buvo Ponų tarybos nariai, bet ir buvo studijavę Krokuvos universitete [28, 27, Nr. 58, 127–128, Nr. 737, 225, Nr. 1257], vadinasi, mokėjo lotynų ir lenkų kalbas. Vilniaus vyskupas Albertas, anot F. Papée, puikiai kalbėjęs lenkiškai, o L. Finkel teigimu, buvęs geras karaliaus sekretoriaus ir Karūnos didžiojo kanclerio Jano Laskio draugas [29, 29; 19, 83]. Žemaičių vyskupas ilgą laiką studijavo ne tik Krokuvoje, bet ir Italijoje ir buvo vienas geriausių teisės žinovų Lietuvoje.

Aukščiausiu pasauliečiu pareigūnu, kuris kaip pasiuntinys vyko į Lenkiją (tiesa, Vilniaus vaivada Mikalojus Radvila dalyvavo Parčeve suvažiavime), buvo senosios kartos atstovas Trakų vaivada ir žemės maršalas (abi pareigybes užėmė nuo 1498 m.) Jonas Jurgaitis Zaberezinskis. Pirmą kartą pasiųstas į Lenkiją (pasiuntinio patirties jau turėjo, nes 1484 m. vyko į Maskvą) dar kaip Polocko vietininkas ir valdovo maršalas 1486 m. [34, 309], Aleksandro valdymo laikais Zaberezinskis tapo vienu įtakingiausių Ponų tarybos narių [52, 47–55]. Tiesa, savo kaip pasiuntinio į Lenkiją veiklą jis atnaujino tik 1499 m. vasario mėn., kai kartu su Žemaičių vyskupu Martynu derėjosi dėl unijos. Įgaliojimus deryboms jiems išdavė Ponų taryba sausio 9 d. [49, 347]. Tuo metu komplikavosi ir Lenkijos, ir LDK tarpautinė padėtis. Nesėkminga Moldovos kampanija vertė lenkus derėtis su Vengrija ir LDK dėl bendros sąjungos prieš Osmanų Turkiją bei totorius. Maskvos valdovas Ivanas III taip pat rengėsi karui su LDK, derino sutartis su Krymo totoriais ir Turkijos sultonu. Todėl iš Gardino buvo pasiųsti aukščiausio lygio Lietuvos atstovai. Vyskupas Martynas perdavė karaliui Jonui Albrechtui žinią apie jo brolio Aleksandro ryžtą padėti kovojant su priešais, o Trakų vaivada informavo apie santykius su Moldovos kunigaikščiu ir totoriais. Taip pat abu pasiuntiniai pasiūlė karaliui ir Karūnos Senatui tartis dėl „teisingos ir lygiateisės sutarties“

(*промежы панствъ коруны Полское и Великого князства Литовского были слушные и ровные записы*) [6, 287–290]. Po ilgų derybų gegužės 6 d. Krokuvos seimas patvirtino kompromisinį sutarties variantą. Lietuvos ponai turėjo nusileisti ir sutikti, jog sutartyje būtų įrašyta apie atnaujinamus senuosius aktus (1413 m. Horodlės), taip pat apribojamos Jogailaičių tėvoninės teisės į LDK [20, 454; 2, 465–467, Nr. 448–449]. Beje, netrukus, 1500 m., po pralaimėto Vedrošos mūšio Ldk Aleksandro ir Ponų tarybos pasiūstas Jono Jurgaičio Zaberezinskio sūnus Ldk pastalininkis Stanislovas išskubėjo į Lenkiją prašyti pagalbos [6, 145–146]. Trakų vaivada kartu su M. Radvila 1504 m. liepos mėn. vyko į Krokuvą prašyti pagalbos prieš Maskvą, o karalių sugrįžti į LDK, vėliau, 1505 m. gegužės mėn., dalyvavo Radomo seime svarstant Melniko unijos likimą.

IŠVADOS

Diplomatiniai santykiai buvo palaikomi Lietuvos didžiojo kunigaikščio vardu, tačiau jau nuo Kazimiero Jogailaičio valdymo laikų vis didesnę įtaką vykdant Lietuvos užsienio politiką įgavo Ponų taryba. Remdamasi 1492 m. rugpjūčio 6 d. Aleksandro privilegijos XVIII–XIX straipsniais, ji kartu su valdovu siuntė pasiuntinius į užsienį, sudarė tarptautines sutartis. Iš esmės visos 1492–1506 m. pasiuntinybės į Lenkiją vyko Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Ponų tarybos vardu.

Per Aleksandro Jogailaičio valdymo laikotarpį į Lenkiją buvo pasiūsta apie 20 pasiuntinybių, kuriuose dalyvavo maždaug 28 pasiuntiniai, beveik visi jie buvo kilę iš didikų giminės.

Sprendžiant unijos sudarymo klausimus (1492 m. birželio mėn., 1496 m. rugpjūčio mėn., 1499 m. vasario mėn., 1501–1502 m., 1504–1506 m.), buvo siunčiami aukščiausi valstybės pareigūnai – tai Vilniaus (3 kartus), Žemaičių (3 kartus) ir Lucko (2 kartus) vyskupai, Trakų vaivada, Vilniaus ir Trakų kaštelionai, Polocko vaivada, dėl kitų klausimų į Lenkiją paprastai buvo siunčiami valdovo dvaro pareigūnai. Visų pirma paminėtini valdovo maršalai ir dvaro, arba žemės maršalai, kurie į Lenkiją vyko atitinkamai 10 kartų ir 2 kartus, taip pat tokie pareigūnai, kaip stalininkas, pastalininkis, pataurininkis, raikytojas, virtuvininkas, pažiūdininkis, arklininkas.

Palyginus su Lenkijos pasiuntinių tarnyba, gana smarkiai skiriasi Lietuvos pozicijas Lenkijos karalystėje atstovavusių pasiuntinių struktūra. Karūnoje užsienio politikos reikalus kuravo karališka kanceliarija, vadovaujama kanclerio ir pakanclerio, kaip ir LDK, bet į pasiuntinybes dažniausia vykdavo sekretoriai, notarai arba jų šeimos nariai. Skyrėsi ir jų socialinė padėtis: tarp lenkų pasiuntinių būta bajorų (30), didikų (20) ir miestiečių (9), LDK beveik visi pasiuntiniai buvo kilę iš didikų. Galima manyti, kad LDK siekė, kad jų pasiuntinybės Lenkijoje turėtų didesnę politinį svorį, be to, tarp didikų greičiausiai buvo daugiau išsilavinusių, gerą iškalbą turinčių asmenų.

Gauta 2016 02 04
Priimta 2016 10 12

Šaltiniai ir literatūra

- [1] *Akta Aleksandra krola polskiego, wielkiego księcia litewskiego i t. d. (1501–1506)*. Wydał F. Papée. Kraków, 1927. 623 s.
- [2] *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. T. III. Collectus opera A. Lewicki. Kraków, 1894. 665 s.
- [3] *Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego*. T. II. Warszawa, 1846. 563 s.

- [4] Kroniki Bernarda Wapowskiego z Radochoniec. (1480–1535). Część ostatnia. Iś: *Scriptores rerum Polonicarum*. T. II. Kraków, 1874. 404 s.
- [5] *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika*. Parengė R. Jasas. Vilnius, 1971. 213 p.
- [6] *Lietuvos Metrika (1427–1506). Užrašymų knyga 5*. Parengė E. Banionis. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla, 1993. 402 p.
- [7] *Lietuvos Metrika (1494–1506). Užrašymų knyga 6*. Parengė A. Baliulis. Vilnius: LII l-kla, 2007. 515 p.
- [8] *Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio dvaro sąskaitų knygos (1491–1504)*. Parengė D. Antanavičius ir R. Petrauskas. Vilnius: Lietuvos pilys, 2007. 511 p.
- [9] *Matricularum Regni Poloniae Summaria*. Pars III. Ed. T. Wierzbowski. Varsoviae, 1907. 439 p.
- [10] *Volumina legum*. T. I. Petersburg, 1859. 201 s.
- [11] *Zbiór praw litewskich od roku 1389 do roku 1529. Tudzież rozprawy sejmowe o tychże prawach od roku 1544 do roku 1563*. Poznań, 1841, s. 542.
- [12] ASADAUSKIENĖ, Nelė. *Kiškę giminė LDK XV–XVII a.* Vilnius: Vaga, 2003. 390 p.
- [13] BACZKOWSKI, Krzysztof. *Rady Kallimacha*. Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989. 79 s.
- [14] BANIONIS, Egidijus. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasiuntinių tarnyba XV–XVI amžiais*. Vilnius: Diemedžio l-kla, 1998. 415 p.
- [15] BARDACH, Juliusz. Krewo i Lublin. Z problemów unii polsko-litewskiej. *Kwartalnik historyczny*, 1969, r. LXXVI, Nr. 3, s. 583–619.
- [16] BISKUP, Marian. Dyplomacja Polska w czasach Andegawenów i Jagiellonów. *Historia dyplomacji polskiej X–XX w.* Warszawa: Wydawnictwo sejmowe, 2002, s. 64–166.
- [17] BŁASZCZYK, Grzegorz. *Litwa na przełomie średniowiecza i nowożytności 1492–1569*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2002. 336 s.
- [18] BŁASZCZYK, Grzegorz. Radziwiłł Mikołaj. *Polski słownik biograficzny*. T. 30. Wrocław–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo PAN, 1987, s. 316–319.
- [19] FINKEL, Ludwik. *Elekcyja Zygmunta I. Sprawy dynastii Jagiellońskiej i unii polsko-litewskiej*. W Krakowie, 1910. 296 s.
- [20] HALECKI, Oskar. *Dzieje unii Jagiellońskiej. W wiekach średnich*. T. I. Kraków, 1919. 482 s.
- [21] HALECKI, Oskar. *Dzieje unii Jagiellońskiej w XVI wieku*. T. II. Kraków, 1920. 385 s.
- [22] KEATS-ROHAN, Katharine. Prosopography and computing: a marriage made in heaven? *History and Computing*, 2000, Nr. 12(1), p. 1–11.
- [23] KOLANKOWSKI, Ludwik. *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*. T. I. Warszawa, 1930. 475 s.
- [24] KONECZNY, Feliks. Geneza uroszczeń Iwana III do Rusi Litewskiej. *Ateneum Wileńskie: czasopismo naukowe poświęcone badaniom przeszłości W. X. Litewskiego*. T. 11. Wilno, 1926, s. 194–264.
- [25] KORCZAK, Lidija. *Monarcha i poddani. System władzy w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie wczesnojagiellońskim*. Kraków: Towarzystwo wzdawnicze „Historia Jagellonica“, 2008. 207 s.
- [26] KOROLKO, Mirosław. Poczest sekretarzy królewskich Zygmunta Augusta (1548–1572). *Odrodzenie i Reformacja w Polsce*. T. XXXI. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1986, s. 45–84.
- [27] KUTRZEBA, Stanisław. Unia Polski z Litwą. *Polska i Litwa w dziejowym stosunku*. Warszawa, 1914, s. 449–652.
- [28] *Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.* Parengė V. Ališauskas, T. Jaszczolt, L. Jovaiša, M. Paknys. Vilnius: Aidai, 2009. 457 p.
- [29] PAPÉE, Frydrich. *Aleksander Jagiellończyk*. Kraków, 1949. 120 s.

- [30] PAPÉE, Frydrich. *Jan Olbracht*. Kraków: TAIWPN Universitas, 2006. 243 s.
- [31] PAPÉE, Frydrich. *Polska i Litwa na przełomie wieków średnich*. T. I. Kraków, 1904. 424 s.
- [32] PETRAUSKAS, Rimvydas. Der Frieden im Zeitalter des Krieges: Formen friedlicher Kommunikation zwischen dem Deutschen Orden und dem Großfürstentum Litauen zu Beginn des 15. *Annaberger Annalen über Litauen und deutsch-litauische Beziehungen*, 2004, No. 12, S. 28–42.
- [33] PETRAUSKAS, Rimvydas. Didžiojo kunigaikščio institucinio dvaro susiformavimas Lietuvoje (XIV a. pabaigoje – XV a. viduryje). *Lietuvos istorijos metraštis. 2005 metai*. T. I. Vilnius, 2006, p. 5–38.
- [34] PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis. Struktūra. Valdžia*. Vilnius: Aidai, 2003. 379 p.
- [35] PETRAUSKAS, Rimvydas. Nuo Vytauto iki Aleksandro Jogailaičio: didžiojo Lietuvos kunigaikščio dvaro tęstinumo problema. Iš: *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*: mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarė D. Steponavičienė. Vilnius, 2007, p. 47–54.
- [36] PETRAUSKAS, Rimvydas. Ponas savo žemėje: Lietuvos pareigūnai XIV a. pabaigoje – XV amžiuje. *Lietuvos istorijos metraštis. 2001 metai*. T. I. Vilnius 2002, p. 9–30.
- [37] PETRAUSKAS, Rimvydas. Tarp kivirčių ir sutarimų: socialinės ir politinės Liublino unijos prielaidos. *Liublino unija: idėja ir jos tęstinumas / Unia Lubelska: idea i jej kontynuacja*. Vilnius: Nacionalinis muziejus, 2011, p. 36–42.
- [38] PETRAUSKAS, Rimvydas. Tolima bičiulystė: asmeniniai Vokiečių ordino pareigūnų ir Lietuvos valdovų santykiai. Iš: *Kryžiaus karų epocha Baltijos regiono tautų istorinėje sąmonėje*. Sudarė R. R. Trimonienė, R. Jurgaitis. Šiauliai: Saulės delta, 2008, p. 206–222.
- [39] PIETKIEWICZ, Krzysztof. *Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagiellończyka*. Poznań: Uniw. im. Adama Mickiewicza, 1995. 265 s.
- [40] POCIECHA, Władysław. Gliński Michał. *Polski słownik biograficzny*. T. 8. Wrocław–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo PAN, 1959–1960, s. 65–69.
- [41] ROWELL, Stephen Christopher. Nolite confidere in principibus: Mikhail Glinzky, Sigismund the Old and the Council of Lords. Iš: *Faworyci i opozycjoniści. Król a elity polityczne w Rzeczypospolitej XV–XVIII wieku*. Ed. M. Markiewicz, R. Skowron. Kraków: Zamek Królewski na Wawelu, 2006, p. 77–100.
- [42] SIRUTAVIČIUS, Marius. Lietuvos valdovo statuso reprezentacija diplomatinių santykių su Maskvos valstybe praktikoje XV–XVI a. sandūroje. Iš: *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*: mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarė D. Steponavičienė. Vilnius: Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcija, 2007, p. 113–122.
- [43] SIRUTAVIČIUS, Marius. Maskvos pasiuntinių priėmimo ceremonias Lietuvos valdovo dvare Vilniuje XV a. pabaigoje – XVI a. viduryje. Iš: *Vilniaus Žemutinė pilis XIV–XIX a. pradžioje: 2005–2006 m. tyrimai*. Sudarė L. Glemža. Vilnius: Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, 2007, p. 8–32.
- [44] SIRUTAVIČIUS, Marius. Ceremonialinė meditacija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Maskvos valstybės diplomatinuose santykiuose (XV a. pabaiga – 1569 m.). *Darbai ir dienos*, 2014, Nr. 61, p. 167–182.
- [45] SKIBNIEWSKA, Józefa. *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1506–1506*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 2015. 722 s.
- [46] SPIERALSKI, Zdzisław. Kiszka Stanisław Piotrowicz. *Polski słownik biograficzny*. T. 12. Wrocław–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo PAN, 1966–1967, s. 515–517.
- [47] STONE, Lawrence. Prosopography. Iš: *Historical Studies Today*. Ed. by F. Gilbert and St. Graubard. New York, 1972, p. 107–140.
- [48] SZULC, Dominik. Michał Gliński namiestnikiem wielkksiążęcy w Uciane. Mało znany

- epizod z życia kniazia w latach 1499–1500. *Wschodni rocznik humanistyczny*, 2009, t. VI, s. 27–50.
- [49] SZULC, Dominik. Miejsce unii Horodelskiej w polsko-litewskich negocjacjach unijnych w latach 1492–1506. *Prace Historyczne. Zeszyty naukowe uniwersytetu Jagiellońskiego*, 2014, Nr. 141, z. 2, s. 339–365.
- [50] SZULC, Dominik. Wymiana dyplomatyczna między Polską i Litwą w sprawach moskiewskich w latach 1492–1569. *1514 m. Oršos mūšis: karinė pergale ir jos ženklai. Skiriama Oršos mūšio 500 metų sukakčiai paminėti*. Pranešimų tezės. Vilnius: LII 1-kla, 2014, p. 23–26.
- [51] TRIMONIENĖ, Rita Regina. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė ir Vidurio Europa XV–XVI a. sandūroje*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas, 1996. 207 p.
- [52] URMAŃSKI, Antoni. Kelios pastabos apie Jono Jurgaičio Zaberezinskiego karjerą. *Lietuvos istorijos metraštis. 2014 metai*, 2015, Nr. 2, p. 35–60.
- [53] *Urządnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy*. Opracowali H. Lulewicz, A. Rachuba. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 1994. 253 p.
- [54] WREDE, Marek. Marszałkowie wielcy i nadworni koronni. Wnioski z biogramów. Iš: *Władza i społeczeństwo w XVI i XVII w.* Prace ofiarowane Antoniemu Mączzakowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin. Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1989, s. 181–193.
- [55] ZUJHENĖ, Gitana. The GDL marshal's insignija and their place in ceremonial between the sixteenth and eighteenth centuries. *Lithuanian Historical Studies*, 2005, Nr. 10, p. 29–66.

RITA REGINA TRIMONIENĖ

Legates of the Grand Duchy of Lithuania to the Kingdom of Poland during the Reign of Alexander Jagiellonian

Summary

Relations between the Grand Duchy of Lithuania and Poland occupy an important place in Polish and Lithuanian historiography. However, historians did not pay much attention to the role of Lithuanian diplomatic corps (if it existed) in the development of the interaction of two neighbouring states. The aim of this paper is to define the diplomatic corps of the Grand Duchy of Lithuania in the Kingdom of Poland during the reign of Alexander Jagiellonian, and to discuss the emissaries' different practices and their peculiarities. The prosopographical method was employed, which allowed investigation of common characteristics of the Lithuanian legates in Poland to trace the multiplicity of their career lines. The period under analysis – the reign of Alexander Jagiellonian in 1492–1506 – is very important for the political history of the Grand Duchy of Lithuania. During this time, the court of the grand duke was fully developed and the Council of Lords was institutionalized *de jure*.

Diplomatic relations were maintained on behalf of the ruler, but with the consent of the Council of Lords. From 1492 to 1506, twenty legations were recorded in different sources, which were held by approximately 28 persons who belonged to the Council of Lords.

The issues of union were dealt with in June 1492, August 1496, February 1499, in 1501–1502, and from 1504 to 1506. The highest state officials were sent to Poland: bishops of Vilnius (three times), bishops of Samogitia (three times) and Luck (twice),

the voivode of Trakai, the castellans of Vilnius and Trakai, the voivode of Polotsk and the like.

To solve the problems of ordinary diplomatic relations and collaboration during the time of wars, the officers from the court of the grand duke were usually sent to Poland as well. It should be mentioned that the ruler's marshals went to Poland ten times and the court or land marshals went to Poland twice; also, such officers as the Steward or Seneschal (*stolnik* and *podstolnik*), the Master of Horse (*koniushy*), the Cutter (*krajczy*), the Kitchener (*kuchmistrz*), and the Treasurer (*podskarbnik*) went there as well.

Comparing the service of the legates of the Grand Duchy of Lithuania and Poland, it should be noted that the composition of the Lithuanian diplomatic service was quite different. The Royal Chancery headed by the Chancellor (*kanclerz*) and his Lieutenant (*podkanclerz*) was responsible for the foreign policy of the Crown. The situation in Lithuania was similar. However, it was mostly secretaries, notaries or their family members (not marshals and courtiers like in Lithuania) who were Polish envoys in foreign countries. Their social position also differed. Among Polish legates, there were thirty representatives of the gentry, twenty of them were nobles, and nine represented the burghers. Lithuanian legates were mostly aristocrats. It seems more likely that the aim of such Lithuanian policy in choosing diplomatic staff was to send legates who had more political weight; also, the nobles were better educated people with good eloquence.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania, Polish Kingdom, Alexander Jagiellonian, an office of legates, officers of the court

Lentelė. LDK pasiuntinybės į Lenkiją 1492–1506 m.

Data	Tikslas	LDK pasiuntiniai
1492 m. birželio mėn.	Pasiuntinybė turėjo informuoti lenkus apie karaliaus Kazimiero Jogailaičio mirtį, paraginti juos tarnauti ir padėti dinastijai. Siūlė išrinkti Joną Albrechtą į Lenkijos karalius.	Lucko vyskupas Jonas Andruševičius ; valdovo maršalas Soltanas Aleksandraitis ; Kauno vietininkas, valdovo maršalas Stanislovas Kostevičius
1492 m. rugpjūčio mėn.		Lydos seniūnas, LDK stalininkas, valdovo maršalas Stanislovas Petraitis Kiška ; ponas Albertas Narbutaitis
1492 m. rugsėjo mėn.	Sveikino Joną Albrechtą su elekcija; prašė dėl bendros gynybos prieš turkus ir totorius.	LDK raikytojas Mikalojus Mikalojaitis Radvila
1493 m. pavasarij	1493 03 09 iš Bresto išsiųstas į Lenkiją padėti kare su Maskva. Prašoma lenkų pagalbos „žmonėmis ir pinigais“. Jam tarpininkaujant Karūnoje buvo verbuojami samdiniai, turėjo pinigų 300 pėstininkų.	Slanimo vietininkas, valdovo maršalas Jonas Litavoras Chrebtavičius
1493 m.	Išreiškė pasipiktinimą Lenkijos karaliaus pasiuntiniais, kurie Romoje tvarkė Lietuvos vyskupijų reikalus, aplenkdami Ldk.	Žemaitijos vyskupas Martynas
1495 m. II pusė	Atsakydamas į Kalimacho pasiuntinybę, pasiuntė į Lenkiją LDK atstovus derėtis dėl bendrų karinių veiksmų Kilijoje ir Belgorode; vežė raštą, patvirtinantį Aleksandro ir Ponų tarybos sutikimą dėl unijos atnaujinimo.	Lydos seniūnas, LDK stalininkas, valdovo maršalas Stanislovas Petraitis Kiška
1496 04 09	Iš Merkinės išvyko į Krokuvą derėtis dėl bendros kovos su totoriais. Ponų tarybos vardu pasisakė prieš LDK padalijimą, skiriant dalį karaliaiui Žygimantui. Kiška sakė iškilmingą kalbą Jonui Albrechtui, vėliau dalyvavo monarchų (Vladislavo ir Jono Albrechto) suvažiavime Parčove (1496 11–12).	Slanimo vietininkas valdovo maršalas Jonas Litavoras Chrebtavičius ; Vilniaus vaivada ir kancleris Mikalojus Radvila ; Žemaitijos seniūnas Stanislovas Jonaitis Kęsgaila ; dvaro maršalas ir Merkinės vietininkas Grigalius Astikaitis ; Vitebsko vietininkas Stanislovas Hlebavičius ; valdovo maršalas Albertas Kučukas ; Lydos seniūnas, LDK stalininkas, valdovo maršalas Stanislovas Petraitis Kiška

1496 m. rugpjūčio mėn.	Lietuvos Ponų taryba pasiuntė į Lenkiją pasiuntinius derėtis dėl unijos.	Lucko vyskupas Jonas Andruševičius ; Kauno vietininkas, valdovo maršalas Stanislovas Kostevičius ; vėliau pakeitė Bresto seniūnas, Punios vietininkas Simonas Olizaraitis
1497 m.	Ldk Aleksandras siuntė savo pasiuntinybę pas Lenkijos karalių Joną Albrechtą, kad susitartų dėl bendros kovos su turkais.	Lydos seniūnas, LDK stalininkas, valdovo maršalas Stanislovas Petraitis Kiška
1499 m. vasario mėn.	Lietuvos vadovybė pasiuntė savo pasiuntinius į Liublino seimą derėtis dėl unijos. Siūlo sudaryti su Lenkija lygiateisę sutartį.	Žemaitijos vyskupas Martynas ; Trakų vaivada ir žemės maršalas Jonas Jurgaitis Zaberezinskis
1500 m. po Vedrošos mūšio (07 14)	Iškart kreiptasi pagalbos ir į Lenkijos karalių bei ponus.	Pastalininkis Stanislovas Jonaitis Zaberezinskis
1501 08 27	Mirus Jonui Albrechtui, iš Gardino seimo pasiūsti Ponų tarybos atstovai, kurie turėjo įgaliojimus deryboms dėl unijos, atstovavo Ldk Aleksandrui elekciniam seime, nes dėl sunkios Lietuvos padėties jis pats negalėjo dalyvauti.	Vilniaus vysk. Albertas Taboras ; Vilniaus kaštelionas ir Gardino seniūnas kun. Aleksandras Jurgaitis Alšėniškis ; Trakų vaivada ir žemės maršalas Jonas Jurgaitis Zaberezinskis ; LDK pataurininkis ir Bielsko seniūnas Mikalojus Mikalojaitis Radvila ; Ldk dvaro virtuvininkas, Alytaus ir Nemunaičio vietininkas Petras Aleknaitis
1501 10 03–10 23	Piotrkovo seime prisiekta unijai, kuri patvirtinama Melnike.	Vilniaus vysk. Albertas Taboras ; Vilniaus kaštelionas ir Gardino seniūnas kun. Aleksandras Jurgaitis Alšėniškis ; Trakų vaivada ir žemės maršalas Jonas Zaberezinskis ; LDK pataurininkis ir Bielsko seniūnas Mikalojus Mikalojaitis Radvila ; Valdovo maršalas Jonas Radvila ; Ldk dvaro virtuvininkas, Alytaus ir Nemunaičio vietininkas Petras Aleknaitis ; dvaro maršalas, Utenos seniūnas kun. Mykolas Glinskis
1502 m. sausio–kovo mėn.	Kreipėsi į Krokuvos karūnacinį seimą dėl karinės, finansinės pagalbos suteikimo. Tik kovo 14 d. seimas nutarė skirti tokią pagalbą.	Vilniaus kaštelionas ir Gardino seniūnas kun. Aleksandras Jurgaitis Alšėniškis ; valdovo maršalas kun. Mykolas Glinskis ; Jonas Droždža

<p>1503 m. lap- kričio mėn.</p>	<p>Kaip karaliaus ir Ldk Aleksandro palyda į Lenkiją. Liublino seime prašo lenkų padėti kovoti su totoriais.</p>	<p>Dvaro maršalas kun. Mykolas Glinskis; LDK pastalininkis Vasilijus Glinskis; valdovo maršalas Ivanas Glinskis; LDK pataurininkis ir Bielsko seniūnas Mikalojus Mikalojaitis Radvila</p>
<p>1504 m. kovo mėn.</p>	<p>Piotrkovo seimas</p>	<p>Glinskiai; paiždininkis, dvaro arklininkas, Žoludės vietininkas Martynas Chrebtavičius</p>
<p>1504 07 27</p>	<p>Vyko į Krokuvą prašyti lenkų ponų suteikti pagalbą prieš Maskvą, o valdovą sugrįžti į Lietuvą.</p>	<p>Trakų vaivada ir žemės maršalas Jonas Jurgaitis Zaberezinskis; LDK pataurininkis ir Bielsko seniūnas Mikalojus Mikalojaitis Radvila; Naugarduko vietininkas Albertas Goštautas; dvaro maršalas Mykolas Glinskis</p>
<p>1505 m. gegužės mėn.</p>	<p>Radomo seimas (1505 03 30–05 31), sprendžiamas Melniko unijos klausimas. Lietuvos atstovai neturėjo įgaliojimų ją patvirtinti. Pasirašė seimo priimtus dekretus.</p>	<p>Vilniaus vysk. Albertas Taboras; Žemaitijos vyskupas Martynas; Trakų vaivada ir žemės maršalas Jonas Jurgaitis Zaberezinskis; Trakų kaštelionas, Žemaitijos seniūnas Stanislovas Jonaitis Kęsgaila; Smolensko vietininkas, etmonas Stanislovas Petraitis Kiška; Polocko vaivada Stanislovas Hlebavičius; dvaro maršalas, Bielsko seniūnas kun. Mykolas Glinskis; valdovo maršalas Jonas Sapiega</p>
<p>1506 m. sausio mėn.</p>	<p>Kartu su valdovu Aleksandru atvyko į Liublino seimą. Lenkų ponams atsakė, kad „daugelis LDK priklausančių žemių atsisakė duoti reversalus“, patvirtinančius Melniko sutartį, ir pasiūlė lenkams karinę dviejų lygių valstybių sąjungą.</p>	<p>Smolensko vietininkas, etmonas, valdovo maršalas Stanislovas Petraitis Kiška; Ldk Elenos virtuvininkas, valdovo maršalas Albertas Jonaitis Kločka; Ldk dvaro virtuvininkas, Alytaus ir Nemunaičio vietininkas Petras Aleknaitis; dvaro maršalas, Bielsko seniūnas kun. Mykolas Glinskis</p>

LDK pasiuntinių į Lenkiją sąrašas

1. Vilniaus vysk. **Albertas Taboras**
2. Žemaitijos vyskupas **Martynas**
4. Vilniaus vaivada ir kancleris **Mikalojus Radvila**
5. Vilniaus kaštelionas ir Gardino seniūnas kun. **Aleksandras Jurgaitis Alšėniškis**
6. Trakų vaivada ir žemės maršalas **Jonas Jurgaitis Zaberezinskis**
7. Trakų kaštelionas, Žemaitijos seniūnas **Stanislovas Jonaitis Kešgaila**
8. Vitebsko vietininkas (1495), Polocko vaivada (1505) **Stanislovas Hlebavičius**
9. Dvaro maršalas ir Merkinės vietininkas **Grigalius Astikaitis**
10. Dvaro maršalas, Utenos vietininkas kun. **Mykolas Glinskis**
11. Naugarduko vietininkas **Albertas Goštautas**
12. Kauno vietininkas, valdovo maršalas **Stanislovas Kostevičius**
13. Lydos seniūnas, Ldk stalininkas, valdovo maršalas **Stanislovas Petraitis Kiška**
14. Ldk raikytojas, pataurininkis ir Bielsko seniūnas **Mikalojus Mikalojaitis Radvila**
15. Slanimo vietininkas, valdovo maršalas **Jonas Litavoras Chrebtavičius**
16. Paiždininkis, dvaro arklininkas, Žoludės vietininkas **Martynas Chrebtavičius**
17. Bresto seniūnas, Punios vietininkas **Simonas Olizaraitis**
18. Pastalininkis **Stanislovas Jonaitis Zaberezinskis**
19. Ldk dvaro virtuvininkas, Alytaus ir Nemunaičio vietininkas **Petras Aleknaitis**
20. Valdovo maršalas **Jonas Radvila**
21. **Jonas Droždža**
22. LDK pastalininkis **Vasilijus Glinskis**
23. Valdovo maršalas **Ivanas Glinskis**
24. Valdovo maršalas (nuo 1505 m.) **Albertas Narbutaitis**
25. Valdovo maršalas **Albertas Kučukas**
26. Valdovo maršalas **Jonas Sapiega**
27. Valdovo maršalas **Soltanas Aleksandraitis**
28. Valdovo maršalas, Ldk Elenos virtuvininkas **Albertas Jonaitis Kločka**